

ASISTENȚA SOCIALĂ A PERSOANELOR CU PROBLEME DE SĂNĂTATE MINTALĂ

SOCIAL ASSISTANCE FOR PEOPLE WITH MENTAL HEALTH PROBLEMS

Victoria Plămădeală, dr., lector., univ.

UPS „Ion Creangă” din Chișinău

Victoria Plămădeală, PhD, university lecturer,

SPU "Ion Creanga"

ORCID: 0000-0001-9733-5955

Valentina Stratan, dr., conf. univ.

SPU „Ion Creangă”

Valentina Stratan, PhD associate professor,

SPU "Ion Creanga"

ORCID: 0000-0003-1311-910X

CZU: 364.264

Abstract

The aim of this research was to highlight the difficulties faced by people with mental health problems and to identify the social services needed to support them. Our research took place in the Community Center for Mental Health district Buiucani in Chisinau. The subjects of the research are 20 beneficiaries of this Center: 15 women and 5 men aged between 18 and 65 and 10 specialists. We found that people with mental health problems face community rejection of them, which is the biggest difficulty and produces stigma and social isolation. The social services addressed to people with mental health problems in the Republic of Moldova are: Community Mental Health Center, "Mobile Team" Service, "Protected Housing" Service, "Community House" .

Key-words: mental health, community mental health center, social services, people with mental health problems, stigma, isolation.

Introducere

Sănătatea mintală este esențială pentru bunăstarea noastră generală și la fel de importantă ca sănătatea fizică ne simțim bine mintal, putem lucra productiv, ne putem bucura de timpul liber și putem contribui activ la comunitățile noastre [1, 2]. Când Conform statisticii internaționale, aproximativ 1 miliard de persoane din întreaga lume are o problemă de sănătate mintală, 3 milioane de oameni decedază anual din cauza consumului de alcool, iar o persoană își pierde viața la fiecare 40 secunde prin suicid, care este și a doua cauză de deces în rândul tinerilor cu vârsta cuprinsă între 15-29 ani [4].

Actualitatea temei rezidă din faptul că cercetarea a fost efectuată după un an de plină pandemie COVID-19. Datele statistice din mai multe țări ale lumii denotă efecte drastice asupra stării de sănătate mintală atât pentru persoanele care au fost bolnave de COVID-19, cât și la populația care nu a fost bolnavă, dar a trecut prin stresul restricțiilor impuse de stat și frica iminentă de moarte. Astfel cercetătorii au analizat datele medicale de la 236.000 de pacienți afectați de COVID-19, cei mai mulți din SUA, și au descoperit că una din trei persoane, mai exact 34 de procente, au fost diagnosticate cu probleme psihiatrice sau neurologice, la șase luni după ce fuseseră confirmate pozitiv la testul de coronavirus. Afecțiunile neurologice, precum atacuri cerebrale sau demență au fost rar identificate, dar 17 procente dintre pacienți au fost ulterior diagnosticați cu anxietate și 14 procente cu probleme psihice, precum anxietate. Cercetătorii de la Oxford au analizat prin comparație și două grupuri de control, formate din pacienți cu gripă și alți pacienți cu infecții ale căilor respiratorii (exceptând COVID), pentru a exclude posibila influență a pandemiei asupra populației în general [5]. Cu părere de rău, nu am avut acces la cercetările efectuate în RM,

dar estimăm că pandemia COVID-19 și restricțiile respective a lăsat amprente dure pentru populația noastră cu efecte de lungă durată.

Potrivit datelor MSMPS, sănătatea mintală reprezintă o problemă prioritară de sănătate publică pentru Republica Moldova. În ultimii cinci ani, investițiile în serviciile comunitare de sănătate mintală la nivel național au crescut de aproape trei ori. În 2015, bugetul acordat centrelor era de 9,5 milioane lei, iar în 2019 acesta constituia 25,6 milioane lei. Totodată, pentru asigurarea tratamentului ambulator al persoanelor cu tulburări mintale aflate în evoluție nefavorabilă (demență, schizofrenie, tulburare afectivă bipolară, epilepsie cu tulburări psihice) în lista medicamentelor compensate integral din fondurile asigurării obligatorii de asistență medicală au fost incluse 11 denumiri comune internaționale, suplimentar fiind eliberate gratis și medicamente psihotrope pentru tratamentul tulburărilor mintale cronice și evolutive [3, 4].

În prezent, la nivel național activează 40 centre comunitare de sănătate mintală (CCSM) în fiecare raion și municipiu. În supravegherea specialiștilor din CCSM se află 71.086 de persoane cu probleme de sănătate mintală. Pe parcursul anului 2019, au fost asistate 214.904 persoane, dintre care 83,69% repetat cu scop de diagnostic și tratament. Totodată, 5.227 persoane au beneficiat de serviciile centrelor de zi, iar 3.820 pacienți au fost asistați la domiciliu de către echipele multidisciplinare mobile. Totodată, este în desfășurare implementarea prevederilor incluse în Programul Național privind sănătatea mintală 2017-2021. Din 2014, intervențiile de reformare se realizează în baza Memorandumului de Înțelegere între Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale și Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare, în cadrul proiectului MENSANA – „Suport pentru reforma serviciilor de sănătate mintală în Moldova” [3, 4].

Deși se atestă modificări esențiale pozitive efectuate în legislația RM, totuși persoanele cu probleme de sănătate mintală și membrii familiilor acestea rămân a fi stigmatizate, se confruntă cu probleme de adaptare socioprofesională dar și de respingere din partea comunității, toate acestea înrăutățesc bunăstarea oamenilor cu probleme de sănătate mintală. În contextul dat problema nivelului de sănătate mintală a populației are o conotație dublă: atât medicală cât și socială, iar persoanele cu probleme de sănătate mintală și membrii familiilor acestora au nevoie de protecție și asistență socială.

Scopul și metodologia cercetării

Reieșind din cele expuse am inițiat această cercetare cu scopul evidențierii dificultăților cu care se confruntă persoanele cu probleme de sănătate mintală și identificării serviciilor sociale necesare în susținerea acestora.

Problema cercetării constă în creșterea numărului de persoane cu probleme de sănătate mintală și insuficiența serviciilor de sănătate mintală la nivelul asistenței primare de a răspunde nevoilor de integrare socioprofesională a acestora.

Pentru concretizarea scopului propus au fost formulate următoarele obiective:

- Analiza literaturii de specialitate în domeniul sănătății mintale;
- Analiza reglementărilor normative și legislative cu privire la protecția persoanelor cu probleme de sănătate mintală
- Evidențierea nevoilor și dificultățile cu care se confruntă persoanele cu probleme de sănătate mintală și a familiilor acestora;
- Identificarea serviciilor sociale pentru susținerea persoanelor cu probleme de sănătate mintală în RM;

- Formularea concluziilor în urma cercetării;

În cercetarea noastră pentru realizarea obiectivelor și a ipotezei înaintate am selectat următorul set metodic:

- Metode teoretice: studierea și analiza literaturii de specialitate, normelor și actelor legislative cu privire la persoanele cu probleme de sănătate mintală;
- Metode empirice (interviul, chestionarul);

Cercetarea noastră a decurs în cadrul Centrului Comunitar de Sănătate Mintală sect. Buiucani Telefon/Fax 74-17-38 adresa or. Chișinău, str. I. Creanga nr.24

Subiecții cercetării noastre sunt beneficiarii Centrului Comunitar de Sănătate Mintală sect. Buiucani –persoane u probleme de sănătate mintală dintre care 15 femei și 5 bărbați cu vârsta cuprinsă între 18 – 65 ani, 10 specialiști ai Centrului Comunitar de Sănătate Mintală sect. Buiucani. Centrul comunitar de sănătate mintală este un serviciu socio-medical cu scopul ameliorării sănătății mintale a populației prin prestarea serviciilor orientate spre prevenirea, depistarea precoce, tratamentul, reabilitarea, promovarea modului sănătos de viață și protecția sănătății mintale în comunitate, precum și crearea premiselor benefice de reabilitare și integrare sociofamilială a persoanelor afectate de maladii mintale.

Rezultate și discuții

Investigația a avut loc în perioada noiembrie 2020 – aprilie 2021 și a fost structurată în următoarele etape:

- ✓ Analiza surselor bibliografice în domeniu;
- ✓ Aplicarea chestionarului destinat persoanelor cu probleme de sănătate mintală referitor la problemele cu care se confruntă;
- ✓ Aplicarea interviului destinat specialiștilor centrului comunitar de sănătate mintală, cu privire la varietatea și calitatea serviciilor sociale adresate persoanelor cu probleme de sănătate mintală;
- ✓ Analiza și interpretarea rezultatelor obținute.

Primul pas al cercetării noastre empirice a fost aplicarea chestionarului cu scopul identificării problemelor cu care se confruntă, destinat persoanelor cu probleme de sănătate mintală la un eșantion de 20 de persoane, dintre care 15 femei și 5 bărbați cu vârsta cuprinsă între 18-65 ani, toți beneficiari ai Centrului Comunitar de Sănătate Mintală sect. Buiucani, or. Chișinău. 14 respondenți sunt beneficiari ai CCSM mai mult de 1 an, 6 respondenți sunt în centru mai puțin de 1 an. Cu privire la studii putem menționa că 10 respondenți au studii medii profesionale, 8 persoane au studii superioare și 2 au studii gimnaziale. Astfel observăm că problemele de sănătate mintală sunt prezente la oameni de diferit statut social.

Analizând opiniile respondenților cu privire la nevoile și dificultățile cu care se confruntă persoanele cu probleme de sănătate mintală, constatăm că 20 din 20 de respondenți au indicat discriminarea, 20 persoane au menționat stigmatizarea, 18 persoane au menționat respingerea comunității, 17 persoane au indicat problemele de ordin material/financiar, 14 din cei chestionați au indicat respingerea familiei/rudelor, și 11 au indicat lipsa unui loc de muncă. Aceste rezultate denotă faptul că, cele mai stringente dificultăți ale persoanelor cu probleme de sănătate mintală sunt stigmatizarea și respingerea societății care evident provoacă discriminarea profesională, excludere socială, discriminare socială. Putem explica aceasta prin aceea că, bolile mintale sunt în continuare neînțelese de majoritatea populației și

provoacă frică. Comportamentul multor persoane cu probleme de sănătate mintală este bizar, ciudat, ceea ce poate fi din cauza maladiei sau a efectelor medicamentelor pe care le administrează. Oamenii din comunitate se simt neconfortabil în prezența acestor persoane și le resping, totodată stigmatizându-i ca „nebuni”, „debili” etc. Ceea ce produce izolarea, neîncadrarea în câmpul muncii și respectiv - excluderea socială. Aceasta accentuează atât simptomele, cât și dizabilitatea acestor persoane. Dorim să menționăm că, deși problemele de ordin material/financiar nu sunt o excepție pentru alte familii, totuși prezența acestor dificultăți în familiile persoanelor cu probleme de sănătate mintală sunt îngrijorătoare, deoarece aceste persoane duc lipsuri care agravează atât starea lor psihică cât și fizică.

Analizând opiniile respondenților referitor la prevenire și diminuare a stigmatizării și excluziunii sociale constatăm că, toți 20 de respondenți au optat pentru atitudine pozitivă societății față de persoanele cu probleme de sănătate mintală, 20 de persoane au indicat accesibilitatea serviciilor socio- medicale de calitate, 17 de respondenți au indicat necesitatea dezvoltării asistenței pentru integrarea socio-profesională a persoanelor cu probleme de sănătate mintală, 22 respondenți au menționat încurajarea asociațiilor, ONG-urilor pentru respectarea drepturilor omului, 14 persoane au evidențiat dezvoltarea abilităților de adaptare pentru persoane cu probleme de sănătate mintală și membrii familiilor acestora și 7 respondenți au indicat „altele”. Astfel, în opinia, persoanele cu probleme de sănătate mintală ei necesită susținere și protecție pentru ridicarea calității vieții.

Următoarea etapă a cercetării empirice a fost aplicarea interviului destinat specialiștilor din CCSM, în număr de 10 persoane, cu privire la problemele persoanelor cu probleme de sănătate mintală și varietatea și calitatea serviciilor sociale adresate persoanelor cu probleme de sănătate mintală. În continuare vom analiza opinia specialiștilor: Intervistații au menționat că sănătatea mintală și starea de bine permite oamenilor să funcționeze la întregul lor potențial, să facă față stresului vieții, să fie productivi, să contribuie semnificativ în cadrul comunității lor etc. O persoană care are probleme de sănătate și comportament se poate confrunta cu stresul, depresia, anxietatea, probleme de relație, durere, dependență, ADHD (tulburarea de deficit de atenție și hiperactivitate) sau dificultăți de învățare, tulburări de dispoziție, sau alte probleme psihice. La gestionarea problemelor de sănătate pot ajuta consilierii, psihologii, medicii, conform calificărilor și metodelor profesionale specifice, dar nu în ultimul rând asistenții sociali, deoarece problema sănătății mintale este una socio-medicală, iar asistenții sociali sunt acei care contribuie în integrarea socio-profesională a persoanelor cu probleme de sănătate mintală.

În opinia specialiștilor serviciile de reabilitare psiho-socială sunt o componentă esențială a sistemului de asistență socială comunitară a persoanelor cu boli psihice severe. În ultimii 20 de ani a apărut o largă paletă de modele și de intervenții de reabilitare psihiatrică. Toate pun accent pe oferirea unui sprijin pentru a-l ajuta pe un individ să-și îmbunătățească calitatea vieții și să funcționeze în societate pe cât posibil în mod activ și independent.

Referitor la dificultățile cu care se confruntă persoanele cu probleme de sănătate mintală și membrii familiei, specialiștii au menționat că dificultatea cea mai mare este respingerea comunității față de persoane cu probleme de sănătate mintală, din cauza ignoranței și a miturilor referitor la bolile psihice, dar aceste persoane pot obține o stare de bine prin intermediul ajutorului de specialitate și multe dintre aceste persoane se pot recupera complet. Problemele de sănătate mintală sunt frecvente de aceea ajutorul este oferit sub diferite forme

atât în spitale cât și în instituții cu profil medico-social, cum ar fi CCSM. Printre serviciile oferite în Centru, specialiștii au menționat:

Modelul de terapie comunitară afirmativă: Persoana nu vine în vreo instituție ce oferă servicii, ci echipa oferă clientului servicii de reabilitare în comunitate. Acest model a fost elaborat inițial ca modalitate de a oferi servicii acelor clienți cu multiple reinternări, care erau mai puțin cooperanți cu serviciile existente. Membrii echipei terapeutice comunitare vizitează persoana la locul de muncă, acasă, merg la magazin, fac cumpărăturile împreună sau se întâlnesc la o cafea. Utilizând această abordare în echipă, clientul este întotdeauna asigurat că poate contacta o persoană cunoscută. Programul de Terapie Comunitară Afirmativă (PACT) a demonstrat că acesta este o alternativă cost/eficiență pentru spitalizare și s-a dovedit a fi eficient în a ajuta clienții să mențină o adaptare stabilă în comunitate.

În *modelul axat pe linii de forță (strengths) al managementului de caz*, fiecare client are un manager de caz individual. Programul este mai puțin orientat clinic decât în cazul PACT și este axat mai mult pe nevoile personale și sociale ale fiecărui client.

Pe lângă cele două modele descrise, există un număr de alternative în creștere, ce oferă servicii specifice ca, de exemplu, *angajările asistate, angajare temporară, suportul locativ și educație asistată*. Scopul fiecărei abordări urmărește intenția de a ajuta individul să se integreze deplin în comunitate, oferind asistența necesară în mediul comunitar. De exemplu, în cazul *locurilor de muncă asistate*, o persoană cu boală psihică serioasă este angajată la o slujbă, de regulă cu jumătate de normă. Un tutore vocațional poate lucra cot la cot cu persoana respectivă, până ce clientul învață ce are de făcut și cum să se comporte.

Reabilitarea vocațională (Vocațional Rehabilitation - VR). Evaluarea eficienței reabilitării vocaționale este dificilă din cauza diversității de programe și a evoluției rapide de la programe protejate la modele de angajare de tranziție sau asistate. În general, numărul de angajări din rândul persoanelor cu boli psihice severe este scăzut. Rata angajărilor acestor persoane este, de regulă, de circa 25 la sută. Plasarea în câmpul în muncii constituie un element important al evoluției persoanelor cu boli psihice severe;; în dezvoltarea unor strategii de reabilitare vocațională optimă pentru pacienții care doresc să muncească reprezintă o prioritate importantă .

Plasarea beneficiarilor în cadrul Locuinței Protejate. O locuință corespunzătoare constituie o componentă esențială a asistenței comunitare pentru persoanele cu boli psihice severe, deși se cunoaște puțin gradul de eficiență a diferitelor opțiuni locative în îmbunătățirea profilului evolutiv. Experiența a arătat că persoanele cu tulburări mintale severe au beneficiat de o calitate superioară a vieții dacă locuiau în apartamente private sau în locuințe în grupuri mici, în comparație cu cele care locuiau pe termen lung, în spital.

În loc de concluzii

Demersul de cercetare întreprins ne-a condus către formularea următoarelor concluzii, care se raliază cercetărilor desfășurate în acest domeniu de stringentă actualitate:

✓ Potrivit Organizației Mondiale a Sănătății, sănătatea mintală este definită ca „o stare de bine în care individul își realizează propriile abilități, poate face față stresului normal al vieții, poate lucra productiv și fructuos și este capabil să facă o contribuția la comunitatea sa”;

✓ Sănătatea mintală este un concept care decurge din cel de normalitate, adaptat la viața psihică a individului;

✓ Sănătatea mintală ar trebui să fie o prioritate la nivel global, deoarece conform statisticii internaționale, aproximativ 1 miliard de persoane din întreaga lume are o problemă de sănătate mintală;

✓ Asistentul social trebuie să cunoască semnele de avertizare timpurie care pot evidenția faptul că o persoană prezintă riscul unei probleme de sănătate mintală pentru a putea să prevină consecințele psihosociale;

✓ Persoanele cu probleme de sănătate mintală sunt privite de comunitate ca periculoase, de nevindecate, imprevizibile și bizare, ceea ce duce la stigmatizare;

✓ Dificultatea cea mai mare este respingerea comunității față de persoane cu probleme de sănătate mintală, din cauza ignoranței și a miturilor referitor la bolile psihice, dar aceste persoane pot obține o stare de bine prin intermediul ajutorului de specialitate și multe dintre aceste persoane se pot recupera complet;

✓ Deși se atestă modificări esențiale pozitive efectuate în legislația RM, totuși persoanele cu probleme de sănătate mintală și membrii familiilor acestea rămân a fi stigmatizate, se confruntă cu probleme de adaptare socioprofesională dar și de respingere din partea comunității;

✓ Sistemul serviciilor de Sănătate Mintală în RM constă din servicii spitalicești și extraspitalicești;

✓ Conform Hotărârii Colegiului Ministerului din octombrie 2013 în toate raioanele, au fost create centre comunitare de SM, - 40 la număr, care poartă un rol cheie în asistența persoanelor cu probleme de SM la nivel local;

✓ Serviciile sociale adresate persoanelor cu probleme de sănătate mintală în RM sunt: Centru Comunitar de Sănătate Mintală, **Serviciul „Echipa mobilă”**, Serviciul “Locuința Protejată”, Serviciul social „Casă Comunitară”;

✓ Asistentul social este actorul activ în reabilitarea psihosocială a persoanelor cu probleme de sănătate mintală;

✓ Centru Comunitar de Sănătate Mintală sect. Buiucani introduce în lucrul său metode moderne de asistență psiho-socială a beneficiarilor; *Programul de Terapie Comunitară Afirmativă (PACT)*; *Modelul axat pe linii de forță (strengths) al managementului de caz*, *Reabilitarea vocațională*; *Plasarea beneficiarilor în cadrul Locuinței Protejate*;

BIBLIOGRAFIE

1. Enăchescu C. Tratat de igienă mintală. Iași: Polirom, 2008, 452 p. ISBN: 978-973-46-0951-2.
2. Plămădeală V., Stratan V. Asistența socială în domeniul sănătății mintale, Curs universitar. Chișinău, „Garomont-Studio”, 2018, 76p. ISBN: 978-9975-136-99-0.
3. Programul național privind sănătatea mintală pe anii 2017-2021
https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/intr14_101.pdf
4. <https://msmps.gov.md/comunicare/buletin-informativ/sanatatea-mintala-e-timpul-pentru-investitii/>
5. <https://www.dw.com/ro/covid-%C5%9Fi-s%C4%83n%C4%83tatea-mintal%C4%83-chiar-am-luptat-%C3%AEn-plan-psihic/a-57176203>